https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Axmedova Aziza O‘tkir qizi
Toshkent viloyati madaniyat boshqarmasi
Madaniy faoliyatni rivojlantirish va xalq
ijodiyoti sho‘basi bosh mutaxassisi.

GLABALLASHUV JARAYONIDA YOSHLARNI QADRIYATLAR RUHIDA SHAKLLANTIRISHNING O‘RNI

Annotatsiya Ushbu maqolada: globallashuv jarayonlarining shiddatli tus olayotgan hozirgi davrida yoshlar ma’naviyatini shakllantirish va ularni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati yoritilgan. Globallashuvning ijobiy va salbiy tomonlari tahlil qilinib, “ommaviy madaniyat”ning yoshlar ongiga salbiy ta’siridan himoyalanishda qadriyatlarning o‘rni asoslanilgan. Maqolada yosh avlodda mafkuraviy immunitetni kuchaytirish va milliy o‘zlikni anglash tuyg‘usini rivojlantirish bo‘yicha ilmiy taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Tayanch so‘zlar: Globallashuv, yoshlar, milliy qadriyatlar, ma’naviyat, ommaviy madaniyat, mafkuraviy immunitet, tarbiya, o‘zlikni anglash.

Abstract: This article highlights the socio-pedagogical necessity of shaping youth spirituality and educating them in the spirit of national values in the current era of rapid globalization. The positive and negative aspects of globalization are analyzed, emphasizing the role of values in protecting the consciousness of the young generation from the harmful influence of “mass culture” The paper proposes scientific suggestions and recommendations for strengthening ideological immunity and developing a sense of national identity among youth.

Keywords: Globalization, youth, national values, spirituality, mass culture, ideological immunity, education, self-awareness.

Bugungi kunda globallashuv shunchaki iqtisodiy yoki siyosiy jarayon emas, balki eng avvalo **axborot va ma’naviyat globallashuvidir**. Bu jarayon dunyodagi

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

barcha xalqlarni yagona axborot maydoniga birlashtiradi. Yoshlar esa bu maydonning eng faol qatnashchilari bo‘lganligi sababli, ularning dunyoqarashi va xulq-atvori birinchi bo‘lib transformatsiyaga uchramoqda. Albatta globallashuvning ijobiy taraflari haqida gapirar ekanmiz, avvalo yoshlar uchun jahon ilm-fani, innovatsiyalar va chet tillarini o‘rganish imkoniyati kengaydi. Turli madaniyat vakillari bilan fikr almashish orqali bag‘rikenglik (tolerantlik) ko‘nikmalari shakllandi. Biroq, globallashuv jarayoni salbiy ta’sirini ham to‘xtatib qo‘ygani yo‘q. Globallashuv niqobi ostida milliy mentalitetga yot bo‘lgan, faqat o‘yin-kulgi va iste’molchilik kayfiyatini targ‘ib qiluvchi madaniyatning kirib kelishi, Internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongini manipulyatsiya qilish quroliga aylanishi va bu jarayonda yoshlarning o‘z milliy ildizlaridan uzilishi, “kosmopolitizm” (vatan tuyg‘usining susayishi) xavfi sezilarli darajada ortib borayotgani sir emas. Agar yoshlar ongi milliy qadriyatlar bilan to‘ldirilmasa, u yerda turli yot g‘oyalar (ekstremizm, radikalizm) ildiz otishi uchun qulay muhit yuzaga keladi. Globallashuvdan qochib bo‘lmaydi, lekin uning ichida o‘zlikni saqlab qolish mumkin. Buning uchun yoshlarda kuchli **milliy immunitet** bo‘lishi shart. Yoshlar tarbiyasida qadriyatlarning o‘rni – bu shunchaki o‘tmishni qo‘msash emas, balki kelajakni mustahkam poydevor ustiga qurishdir. Qadriyatli inson – o‘z yo‘liga ega, tashqi ta’sirlarga chidamli va mas’uliyatli shaxsdir. Qadriyatlarni quruq nasihat orqali emas, balki **hayotiy misollar, badiiy adabiyot, san’at va milliy kino** orqali yoshlar qalbiga singdirish lozim. Bu o‘rinda qadriyat nima? Uning shakllanib borish jarayonlari qanday? Degan savollar albatta tug‘iladi.

Qadriyat — bu inson uchun katta **ahamiyat, qiymat va muhimlik** kasb etuvchi, ular hayotiga yo‘nalish beruvchi va xulq-atvor me’yorlarini belgilab beruvchi tushunchalar, tamoyillar, ideallar, moddiy yoki ma’naviy narsalar majmuidir. Qadriyatlar shaxsning va jamiyatning nima yaxshi va nima yomon, nima kerakli va nima keraksiz ekanligini anglashiga xizmat qiladi. Qadriyatlar asosan ikki katta guruhga bo‘linadi: **ma’naviy qadriyatlar** va **moddiy qadriyatlar**.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Ma’naviy qadriyatlar bu insonning ichki dunyosi va ijtimoiy munosabatlariga taalluqli bo‘lgan, ko‘z bilan ko‘rib bo‘lmaydigan, lekin hissiyot va ong orqali idrok etiladigan tushunchalardir.

Moddiy qadriyatlar esa insonning hayot kechirishi, ehtiyojlarini qondirishi uchun zarur bo‘lgan, moddiy ko‘rinishga ega bo‘lgan narsalar. Misol uchun: uy-joy, san’at asarlari, kitoblar, tarixiy yodgorliklar, xalq hunarmandchiligi namunalari. Moddiy narsaning o‘zi qadriyat emas, balki uning **tarixiy, madaniy yoki ma’naviy ahamiyati** uni qadriyat darajasiga ko‘taradi (Masalan, O‘zbekistondagi Xiva, Buxoro kabi tarixiy shaharlar).

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti **Sh.M.Mirziyoyevning** *“Yangi O‘zbekiston strategiyasi”* asarida yoshlar tarbiyasiga oid davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari belgilab berilgan. Unda yoshlarning zamonaviy bilimlarini egallashi bilan birga, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalanishi Yangi O‘zbekistonning poydevori sifatida talqin etiladi. Prezidentimiz o‘z nutqlarida doimiy ravishda milliy qadriyatlar, xususan, **adolat, halollik, kattalarga hurmat va ma’rifat**ga e’tibor qaratadi. Ularning ta’kidlashicha, yosh avlodning yangicha fikrlaydigan, bilimli va zamonaviy bo‘lishi bilan birga, ularning qalbida **milliy o‘zlikni anglash va Vatan taqdiriga daxldorlik** tuyg‘usi mustahkam bo‘lishi lozim. Bu, o‘z navbatida, yoshlar xarakterida qat’iyat, mas’uliyat va tashabbuskorlikni kuchaytiradi.

Milliy qadriyatlar (tarix, til, an’analar, urf-odatlar) orqali yoshlar o‘zlarining kimligini, qaysi madaniyat va xalqqa mansub ekanliklarini chuqurroq anglaydilar. Boy madaniy merosga egalik qilish, buyuk ajdodlarining an’analarini e’zozlash tuyg‘usi ularda o‘z Vataniga va millatiga nisbatan faxr, g‘urur va sadoqat hissini shakllantiradi. Milliy qadriyatlar (masalan, kattalarga hurmat, mehmondo‘stlik, halollik, mehr-oqibat, or-nomus) yoshlarga yaxshilik va yomonlikni, to‘g‘ri va noto‘g‘rini farqlashda ma’naviy kompas bo‘ladi. Ular jamiyat oldidagi, oila oldidagi, o‘z merosi oldidagi mas’uliyatni his qilishni o‘rganadilar. Birlik,

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

bag‘rikenglik va yaxlitlik g‘oyalari yoshlarning shaxsiy fe’l-atvorini shakllantirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Milliy qadriyatlar yoshlar xarakteri shakllanishida: **“Men kimman?”** degan savoliga javob beradi va ularni bir millatning ajralmas qismi ekanligini his qilishga undaydi, Millat a’zolarini yagona maqsad atrofida birlashtirib, jamiyatning **barqarorligi**ni ta’minlaydi. Milliy qadriyat — bu shunchaki qadimiy an’analar to‘plami emas, balki millatning **bugungi va ertangi kuni uchun eng qimmatli ma’naviy poydevor**idir.

Qadriyatlarning shakllanish bosqichi oiladan boshlanadi. Oila – qadriyatlarning boshlanish nuqtasi, qadriyatlar uzatiladigan, insonning asosiy fe’l-atvori shakllanadigan muqaddas maskan. Bolaning xarakteri avvalambor, ota-ona va oila a’zolarining xulq-atvorini kuzatish orqali shakllanadi. Agar ota-ona o‘zaro hurmat, kattalarga ehtirom va halollik kabi qadriyatlarni amalda ko‘rsatsa, bola bularni tabiiy me’yor sifatida qabul qiladi. **Hurmat, mehr-oqibat, mas’uliyat** kabi milliy qadriyatlarga asoslangan xarakter shakllanadi.

Globallashuv va “ommaviy madaniyat” ta’siriga qarshi turishda milliy qadriyatlar himoya qalqoni vazifasini bajaradi. Ular yoshlarga o‘z madaniy o‘ziga xosligini saqlab qolishga yordam beradi. An’anaviy oilaviy qadriyatlar va ijtimoiy munosabat me’yorlari yoshlarning jamiyatda o‘zini qanday tutishi, boshqalar bilan muloqot qilishi va bir-biriga yordam berish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Islom ulamolari inson xarakterini shakllantirishda “odob” va “axloq”ning o‘rniga katta e’tibor qaratganlar. Ushbu g‘oyalar milliy qadriyatlarimizning asosini tashkil etadi:

Hadis ilmining sultoni Imom Buxoriyning “Al-Adab al-Mufrad” asari bevosita shaxsiy xarakter va ijtimoiy axloq normalariga bag‘ishlangan. U kishining fikricha, Payg‘ambarimiz (s.a.v.) sunnatlariga amal qilish orqali shakllangan **odob va axloq** insonning eng oliy qadriyati hisoblanadi. Bu asar, yoshlarga, **kattalarga hurmat, mehmonnavozlik, qo‘shnichilik huquqlariga rioya** qilish kabi milliy qadriyatlarimizning asl islomiy ildizlarini ko‘rsatib beradi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Shuningdek, O‘zbek jadidchilik harakati vakillari milliy qadriyatlarni ta’lim va zamonaviylashuv orqali saqlab qolish g‘oyasini ilgari surganlar. Jadidchilik lideri Mahmudxo‘ja Behbudiy **milliy til va ta’lim**ning ahamiyatini doim ta’kidlagan. Uning fikricha, yoshlar o‘z ona tilida bilim olishlari, milliy tarixni bilishlari orqali o‘z **milliy o‘zligini anglash** darajasi oshadi. Bu esa o‘z navbatida ularda kuchli vatanparvarlik, g‘urur va milliy qadriyatlarga sodiqlik xarakterini shakllantiradi.

Avloniyning “Turkiy Guliston yoxud Axloq” asari yoshlarga axloqiy tarbiya berish bo‘yicha amaliy qo‘llanma hisoblanadi. U inson xarakterining asosini **odob, tartib va ilm** tashkil etishini uqtirgan. Uning ta’kidlashicha, milliy qadriyatlar (oila hurmati, mehnatga muhabbat) orqali tarbiyalangan yoshlargina kelajakda komil va jamiyatga foydali shaxs bo‘la oladi.

O‘zbek xalqining eng ulug‘ dostonlaridan biri — “Alpomish” yoshlarga qahramonlik va mardlikning eng yorqin namunasini ko‘rsatadi. Vatan himoyasi, mardlik va sadoqat qadriyatlari mujassam. **Xarakterga ta’siri esa,** dushmanga qarshi qat’iy turish, ojizlarni himoya qilish, oilaviy qadriyatlarga (ona va yorga) sadoqat. **Jasurlik va matonat** xarakterini tarbiyalaydi.

Ta’lim tizimining qadriyatlarni shakllantirishdagi asosiy o‘rni: tarix, adabiyot, ona tili va ma’naviyat kabi fanlar nafaqat bilimlarni, balki milliy qahramonlar misolida **fidoyilik, qahramonlik, vatanparvarlik** kabi qadriyatlarni bevosita o‘rgatish uchun platforma bo‘lishi kerak. Darsdan tashqari faoliyatlar (davra suhbatlari, muzeylarga sayohatlar, ijodiy uchrashuvlar, Navro‘z, Mustaqillik bayramlari) orqali an’analar va urf-odatlar **amalda** yashab ko‘rsatiladi. Bu qadriyatlarni his qilish imkonini beradi. O‘qituvchi shaxsan o‘zi yoshlar uchun namuna bo‘lishi, milliy odob, axloq va yuksak ma’naviyatning timsoli bo‘lishi kerak. O‘qituvchining muloqoti, kiyinishi va xulqi muhimdir. Ta’lim muassasasi ota-onalar bilan muntazam hamkorlik qilishi, oila va maktab o‘rtasida **ma’naviy ko‘prik** vazifasini bajarishi lozim. Bu, ayniqsa, globallashuv ta’siridagi oilalar uchun muhim. Maktabda shunday muhit yaratilishi kerakki, unda halollik, hurmat,

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

mehnatsevarlik kabi milliy qadriyatlar nafaqat aytiladi, balki har bir o‘quvchining kundalik xulq-atvor me’yoriga aylanadi.

Qadriyatlar borasida jahon tajribasiga yuzlanadigan bo‘lsak, Yaponiya yoshlarga milliy qadriyatlarni singdirishda ta’lim tizimini samarali ishga solganiga yorqin misol bo‘ladi. **Asosiy qadriyatlari:** hurmat, intizom, mehnatsevarlik, jamoa manfaati (giri), oila va keksalarga ehtirom (oya kōkō).

Butun mamlakat bo‘ylab keksa avlodni e’zozlash, yoshlarda ulug‘larga hurmat xarakterini shakllantirish eng muhim qadriyatlaridan biri hisoblanadi. **Maktabdagi “Tokkatsu” (Maxsus faoliyatlar):** Bu darslar yoshlarga sinfni tozalash, tushlikni birgalikda tashkillashtirish kabi jamoaviy ishlarni o‘rgatadi, bu esa individualizmga qarshi **mas’uliyatli va jamoaviy fikrlash** xarakterini rivojlantiradi. Xalqaro miqyosda qadriyatlar va modernizatsiya uyg‘unligi yaponiyalik tadqiqotchi **I.Nakayama** ishlarida o‘z aksini topgan. Ular iqtisodiy o‘sish va texnologik taraqqiyotga erishishda milliy intizom, jamoaviylik va oilaviy qadriyatlarning o‘rni beqiyos ekanligini isbotlab berganlar.

Shuningdek, Singapur esa turli millatli (xitoy, malay, hind) bo‘lishiga qaramay, umumiy milliy qadriyatlarni singdirishga katta e’tibor beradi. Dinlararo bag‘rikenglik, irqiy birdamlik, shaxsiy va ijtimoiy mas’uliyat, tartib-intizom, **Milliy qadriyatlar darslari deyarli** barcha maktablarda, o‘zaro hurmat va davlatga sadoqat ruhini singdiruvchi maxsus dasturlar mavjud. Natijada esa, Yoshlar orasida yuqori darajadagi **tartib-intizom, qonunlarga hurmat va o‘zgalarga nisbatan bag‘rikenglik** xarakteri rivojlangan.

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, milliy qadriyatlarni yoshlar xarakteriga singdirishning universal yo‘li: darsliklar va o‘quv dasturlarini milliy o‘zlikni anglashga yo‘naltirish, qadriyatlarni nazariy emas, balki maktabdagi jamoaviy ishlar va bayramlar orqali **amalda** sinash, an’anaviy qadriyatlarni globallashuv talablari (raqobatbardoshlik, innovatsiya) bilan uyg‘unlashtirish.

Xulosa qilib aytganda, milliy madaniy qadriyatlar yoshlarni shunchaki bilimli emas, balki **mas’uliyatli, odobli, madaniyatli** va o‘z jamiyatining kelajagini

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

qurishga qodir bo‘lgan komil shaxs qilib tarbiyalashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Qadriyatlarni faqat gapirish emas, balki uni amalda yashab ko‘rish muhim. Maktablar va OTMlarda “Mahallam tarixi”, “Mening oilaviy an’anam” kabi loyihalar tashkil etish lozim. Shuningdek, milliy qahramonlar obrazini zamonaviy san’at, kino va komikslar orqali yoshlar ideallariga aylantirish, ularni “retro” tushunchasidan chiqarib, “modern” hayot tarzining bir qismiga aylantirish joiz. Bu yoshlarning o‘z qadriyatlarini mustaqil ravishda o‘rganishiga undaydi. Milliy qadriyatlarni samarali yetkazish uchun **rasmiy tashviqotdan ko‘ra, yoshlar uchun qiziqarli, o‘ziga jalb qiluvchi va hayotiy ahamiyatga ega** bo‘lgan usullarni qo‘llash muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Mirziyoyev Sh.M.** “Yangi O‘zbekiston strategiyasi”. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021.
2. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni.** “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida. – Toshkent, 2023.
3. **O‘zbekiston Respublikasining Qonuni.** “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”. – Toshkent, 2016.
4. **Imom Buxoriy.** “Al-Adab al-Mufrad” (Adab durdonalari). – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2010.
5. **Abdulla Avloniy.** “Turkiy Guliston yoxud axloq”. – Toshkent: “O‘qituvchi”, 1992.
6. **Mahmudxo‘ja Behbudiy.** “Tanlangan asarlar”. – Toshkent: “Ma’naviyat”, 1999.
7. **Ergashev I.** “Globallashuv va milliy-ma’naviy jarayonlar”. – Toshkent: “Akademiya”, 2005.
8. **Otamuratov S.** “Globallashuv va milliy ma’naviyat”. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2013. (Globallashuvning milliy o‘zlikka ta’sirini tahlil qilgan eng asosiy asarlardan biri).

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

9. **Saifnazarov I.** “Yangi O‘zbekiston: inson qadri ulug‘langan yurt”. – Toshkent: “Zamin nashr”, 2022.
10. **To‘lenova K.** “Jamiyat taraqqiyotida qadriyatlarning o‘rni”. – Toshkent: “Falsafa va huquq”, 2007.
11. **Kishore Mahbubani.** “The Singapore Miracle: A Case Study in Values-Driven Governance”. (Singapur tajribasi bo‘yicha).
12. **Ichiro Nakayama.** “Education in Japan: Values and Discipline”. (Yaponiya ta’lim tizimidagi qadriyatlar tahlili).
13. **Omonov B.** “Globallashuv sharoitida yoshlar ma’naviyatini shakllantirishning o‘ziga xos xususiyatlari”. // *O‘zbekiston Milliy universiteti xabarlari*, 2021.